

Mr SRBISLAV BUKUMIROVIĆ

Tito i vojna publicistika

*Prilog proučavanja Titove delatnosti
u oblasti vojne publicistike*

Kada se razmatra razvoj naše vojne publicistike, i šire pisane reči u okviru revolucionarnog delovanja SKJ, uočava se njihova nerazdvojna povezanost s izuzetno obimnim Titovim delom. Drug Tito je u toj oblasti delovao kao pisac, mislilac i revolucionar, kao teoretičar i neposredni inspirator i organizator te veoma značajne aktivnosti i stvaralaštva; to se kontinuirano ispoljavalo tokom čitavog istorijskog razdoblja od Titovog dolaska na čelo Komunističke partije Jugoslavije pa do današnjih dana, razdoblja koje se s pravom može nazvati Titovom epohom.

Tito je u našoj vojnoj publicistici ostavio neizbrisiv pečat, pre svega svojom izuzetnom i svestranom aktivnošću, jer je u toj oblasti delovao kao vrlo plodan pisac, kao urednik i dominantni teoretičar naše vojne misli i vrhovni komandant.

Potpuna studija Titovog stvaralaštva iz te oblasti zahtevala bi posebnu obradu svakog aspekta ponaosob i obiman istraživački rad. Zbog toga ćemo pokušati da u ovom radu samo ukažemo na neke opšte karakteristike Titove obimne i svestrane delatnosti na polju vojne publicistike, što će sigurno još dugo biti predmet intenzivnog proučavanja, jer ona svojim značajem daleko prevazilazi vreme i prostor u kojima je njen stvaralac živeo i radio.

Smatramo da pre svega treba istaći da Titova delatnost u oblasti vojne publicistike i publicistike uopšte ima vidljivu genezu, duboku i prirodnu vezu sa publicističkom tradicijom klasika mark-

sizma, kao i istaknutih pregalaca radničkog pokreta koji su živeli i delovali u XIX i XX veku.¹

Titovi prvi kontakti sa publicističkom delatnošću datiraju još iz njegove rane mladosti. O počecima tog rada Tito piše u predgovoru svojih sabranih dela, gde ističe da je kao radnik u Kraljevići i kasnije u Smederevskoj Palanci, počeo da piše u radničkoj i partijskoj štampi.² Već u članku »Štampa kao agitaciono sredstvo u radničkom pokretu«, koji je napisao 1927. godine, jasno se vidi kakav je značaj Tito pridavao radničkoj štampi, koju ocenjuje kao »najpotrebnije i najjače oružje u borbi protiv reakcionarne i kapitalističke kalse« u to vreme.³ Takav odnos prema publicistici kontinuirano nastavlja i trajaće do kraja Titovog života.

U predratnim godinama svoje revolucionarne i partijske aktivnosti Tito se često bavio pitanjima partijske štampe, izdavačke delatnosti, partijskih dokumenata i publicistike uopšte.⁴ Posebnu pažnju u vezi s tim svakako zaslužuje njegov izveštaj »O položaju i događajima u Jugoslaviji«, napisan pred oružani ustanak, u maju 1941. godine. U njemu Tito dosta pažnje i prostora poklanja izdavačkoj delatnosti Partije, koja je izdala »...mnogo raznih izdanja iz marksizma-lenjinizma... i koja produžava izdavanje svojih nelegalnih organa: *Proleter*, *Djelo*, *Komunist*, itd.« Iznosi i to da svih osam okružnih komiteta izdaju svoje biltene, da Partija ima sedam štamparija od kojih su dve paralisane, da legalno izdaje sindikalni organ »Radnički tjednik«, itd. U tom materijalu Tito dalje izveštava da je Partija imala »velike materijalne štete, jer su zaplenjene sve knjige u partijskim knjižarama i knjižare zatvorene«, i da Partiji predstoji nelagodno izdavanje i rasturanje partijske literature, pošto se streljaju svi oni koji se uhvate u tim poslovima. Na kraju tog izveštaja drug Tito je optimista i ističe da će Partija uspeti da savlada sve teškoće, »jer je stvoren dobar tehnički aparat«.⁵

¹ Klasici marksizma pridavali su veliki značaj pisanoj reči, društvenim informacijama i komunikacijama, i visoko su cenili njihov doprinos razvoju radničkog pokreta i društvenim promenama uopšte. To se najbolje može videti iz njihovih stavova o značaju, ulozi i organizovanju radničke i partijske štampe i publicistike. Marks, Engels i Lenjin su bili pokretači i urednici više listova i časopisa, a istovremeno i pisci brojnih članaka, polemika, studija i knjiga. Ti radovi su odigrali neprocenjivu ulogu u teorijskim postavkama novog pogleda na svet, i u praktičnim pitanjima organizacije i borbe radničkog pokreta za ostvarivnje svoje istorijske uloge.

² Tito, J. B.: Sabrana dela, knj. 1, Beograd, Komunist 1977.

³ Isto, s. 18.

⁴ Tito, J. B.: Sabrana djela, knj. 3, str. 7 i knj. 4, str. 204—206.

⁵ Tito, J. B.: Vojna djela, knj. I, Beograd, VIZ 1961, str. 18.

Tu aktivnost druga Tita na polju publicistike u periodu priprema Partije za oružani ustanak i revoluciju naveli smo zato što se bez toga ne bi mogli u potpunosti sagledati začeci naše vojne publicistike i Titove uloge, ličnog doprinosa i neprekidnog uticaja na njen kasniji razmah i vrlo značajan doprinos našoj revoluciji. Nema sumnje da je publicistika odigrala posebnu i krupnu ulogu u ideološkoj pripremi članstva KPJ i svih drugih ljudi za revoluciju.⁶

Tito je imao veliki i neposredan uticaj na razvoj pisanih informacija u narodnooslobodilačkoj borbi. Nije delovao samo kao rukovodilac, komandant, organizator, već i neposredno svojom pisanim rečju. Tito je često bio urednik i pisac mnogih članaka; u »Biltenu« Vrhovnog štaba, pisac uvodnog članka u prvom broju »Borbe« koji je izašao u oslobođenom Užicu 1941. godine. U svojim člancima Tito daje smernice, zadatke i ukazuje na ulogu koju treba da ima ovaj list; on je pisac i Naredbe o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ, koja je imala veliki značaj za tu delatnost NOVJ. Drug Tito je pisac uvodnika prvog broja »Narodne armije« 1945. godine, u kojem se govori o profilu lista, njegovoj ulozi, zadacima i smernicama za dalji razvoj.

U toku narodnooslobodilačke borbe bio je veoma dobro razvijen sistem društveno-političkog i socijalnog informisanja i komuniciranja putem pisanih informacija. I to je bila jedna od odlika kojim se mogla pohvaliti malo koja socijalna revolucija i pokret u svetu.

Podaci o izdavačkoj delatnosti prikupljeni posle rata u »Bibliografiji NOR« najbolje svedoče o tome. Za period 1941—1945. godine »Bibliografija« je zabeležila blizu 10.000 raznih izdanja, od čega 4.339 vojnih (knjige, brošure, listovi, bilteni i časopisi). Osim toga, Bibliografija beleži i 1.264 izdavača, 154 štamparije i 666 raznih tehnika.⁷ Međutim, ti podaci nisu konačni, i iz godine u godinu se menjaju zahvaljujući novim istraživanjima.

Tito je dalekosežno i suštinski shvatao višestranu mogućnost publicistike i njen doprinos razvoju revolucije i oružanog ustanka. Zato je brižno i stalno podsticao i usmeravao taj rad. Mnogi publicisti od kojih bi spomenuli Nazora, Dedijera i Šuvara, uverljivo

⁶ »U oblasti publicistike i socijalne literature koja je izvršila snažnu ideološku pripremu jugoslovenskog pokreta otpora i oružane faze socijalističke revolucije, istakla se plejada pisaca — revolucionara, publicista i mislilaca... koji su svojom književnom, publicističkom i naučnom rečju pripremili široke narodne mase na otpor, pobunu i tako ih neposredno ideološki pripremili za velike revolucionarne događaje«. Dašić, M.: Kultura NOR i revolucije (1941—45) i njeno mjesto u nastavi istorije, »Praksa«, Titograd, 1978, br. 6, str. 90.

⁷ Bibliografija izdanja iz NOR-a 1941—1945, Beograd, VIZ 1964.

govore o značaju, mestu i ulozi publistike u našem narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji.⁸ U posleratnom periodu drug Tito je takođe stalno ispoljavao interesovanje za publicistiku, i za vojnu posebno, počev od donošenja naredbi o formiranju stručnih vojnih časopisa, intervju a vojnim listovima i časopisima i porukama povodom jubileja, praćenja njihovog rada, kritičkih primedbi i sugestija — do usmeravanja i ostvarenja novih perspektiva. Pri tome on je uvek naglašavao potrebu uključivanja stvaralaštva najširih armijskih i društvenih struktura i potrebu dvosmernog komuniciranja — od isticanja rezultata izdavačke delatnosti i njihovog podsticanja, do zalaganja za dokumentovanu i kulturnu borbu mišljenja na stranicama vojnih izdanja. Sve te aktivnosti usmeravajuće delatnosti doprinele su razvoju vojne publicistike. U posleratnom periodu, prema nepotpunim podacima, izdato je blizu dvadeset hiljada naslova (knjiga i brošura) iz svih oblasti vojne nauke i prakse, a danas u oružanim snagama izlazi oko 100 naslova raznih periodičnih izdanja.

Kada se šire razmatraju Titova delatnost, njegove misli i stavovi o vojnoj publicistici, kao i sistemu našeg društvenog informisanja i komuniciranja posebno, mora se imati u vidu Titovo vojno delo i svestrani opus u toj oblasti, o čemu ćemo ovom prilikom naznačiti samo neka osnovna polazišta.

1) Istorijsko-materijalistički prilaz i stalno ukazivanje na genezu i istorijski razvoj, ne samo koncepcije naše odbrane, već i svih aspekata u okviru nje. Tako, pored ostalog, često nailazimo na isticanje borbenih tradicija naših naroda, na potrebu dubljeg i svestranog izučavanja narodnooslobodilačke borbe i iskustava iz nje. Drug Tito je to u više mahova stavljao u zadatak vojnoj pu-

⁸ O publicističkoj delatnosti u NOR-u Vladimir Nazor piše 1944. godine veoma nadahnuto: »Nije — bar kod nas — istinita stara riječ, da dok oružje zveči, muze šute. Borac Partizan, nakon puške najviše voli knjigu: ideal mu je mitraljez o ramenu, ali je sretan nositi zbirku pjesama ili pripovjedaka u borbi. Partizanska literatura (preko 600 raznih publikacija) ključa posvuda u partizanskim šumama, teče u mlazevima i u potocima, postaje rijeka. Nema odreda, bataljona, brigade, itd. koji ne izdaje svoj časopis... V. Nazor: Govori i članci, Zagreb, Nakladni zavod Hrvatske, 1945.

Šuvar ističe: »NOB ne bi pobjedila i ne bi prerastala u socijalističku revoluciju da nova društvena svijest nije ovladala većinom naroda, da se većina naroda upravo u NOB-u nije uzdigla do te nove svijesti, prisvojila je, učinila materijalnom snagom, pridonjela je svojim pučkim stvaralaštvom... Ne bi partizanska narodna vojska bila tako pobjedonosna i ne bi s onolikom dubinom i širinom, kakve je poprimila matica revolucije, bio zasnovan socijalistički poredak da valovi upravo te nove — Marksovom i Lenjinovom mišlju inspirisane, a socijalističkom perspektivom prožete — društvene i kulturne svijesti nisu zapljusnule milijune nepismenih ljudi na našim prostorima, i da po svim tim našim klancima — jadikovcima partizan, sin naroda, nije s puškom nosio i knjigu«. (Kultura i umjetnost u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj, Zagreb, A. Cesarec 1975, str. 19—20).

blicistici, vojnoj nauci i praksi, ističući da je izučavanje ONOR-a značajan zadatak ne samo vojne publicistike već i šire; da treba više studija, kritičkih analiza, naučnih i stručnih radova, da bi se unapređivala doktrina i strategija oružane borbe i da bi se uspješno razvijala naša vojna teorija. S druge strane, Tito nam ukazuje i na to da vojna publicistika treba intenzivno da izučava iskustva drugih naroda i njihove oslobodilačke i revolucionarne ratove.⁹

2) Drug Tito je još od prvih dana narodnooslobodilačkog rata pa do kraja svog života uviđa i naglašava potrebu dvosmernog komuniciranja, značaj podsticanja stvaralaštva u toj oblasti najširih slojeva društva i potrebu širenja informacija (u svim društvenim slojevima). To se vidi počev od njegovog zahteva da se sa terena piše za »Bilten« VŠ, zatim preko uvodnika prvog broja »Narodne armije«, pa do sagledavanja problema i zadataka vojne publicistike 1965. godine. Tada drug Tito ističe:

»Smatram da vojna publicistika nije i ne može biti rezultat napora redakcija. Svaki starješina treba da osjeti potrebu da sarađuje u vojnim časopisima, da piše o svom iskustvu, da doprinosi razmjeni iskustava i mišljenja o raznim pitanjima. To je za nas veoma važno, jer nam ne može biti svejedno da li će neko pozitivno iskustvo, neko uspjelo rešenje, biti primenjeno samo u jednoj jedinici, u jednoj komandi, ili šire — u cijeloj Armiji. Tu ja vidim jedan od osnovnih zadataka naše vojne publicistike... da omogućiti da se najpozitivnija, najracionalnija i najprogresivnija rješenja brže prenose i iskorišćavaju. Treba zato još više usmjeravati našu vojnu publicistiku u pravcu veće saradnje starješina iz jedinica i komandi i življe razmjene mišljenja o nekim problemima koji nas zanimaju«.

Takav rad, upravo prema Titovom mišljenju, doprinosi »razvijanju inicijative i stvaralaštva, mobilisanju za kvalitetnije izvršavanje svojih zadataka«.¹⁰

3) Marksističko obrazovanje, ideološko-politički, kulturno-prosvetni, obrazovni i vaspitni rad u Savezu komunista u Armiji i celom društvu, za Tita su uvek značili izuzetno važan preduslov za izgradnju novog društva, i on ih tesno povezuje sa informativno-komunikativnom delatnošću, sa vojnom publicistikom, sa pisanom i govornom rečju u najširem smislu. Zbog toga Tito često govori o kvalitetu ovih akcija, iznoseći, pored ostalog, kvantitativne pokazatelje informativnog delovanja. Osim pomenutog izveštaja iz maja 1941. godine, o tome posebno svedoče: referat na proslavi 10-

⁹ Tito, J. B.: Vojna djela, knj. V, Beograd VIZ 1977, str. 135—6.

¹⁰ Tito, J. B.: Vojna djela, knj. IV, Beograd, VIZ 1961, str. 87.

-godišnjice JNA, referat na VII kongresu SKJ i mnogi drugi Titovi radovi u kojima se ističu milioni političkih informacija koje se iznose pripadnicima oružanih snaga, milioni knjiga i časopisa koji se nalaze u vojnim bibliotekama, stotine izdatih naslova u milionskim tiražima, stotine hiljada opismenjenih vojnika i hiljade iškolovanih starešina i vojnika. Sve to jasno govori o intenzitetu tih aktivnosti, kroz koje se dijalektički povezuje kvalitet i kvantitet.¹¹

4) U Titovim delima stalno je prisutan stav o potrebi masovnog stvaralaštva, širenja i dostupnosti informacija iz oblasti obrane, ne samo najširim krugovima starešina i vojnika, već i najširim slojevima društva. U tom smislu posebno su impresivne misli iz poznatog intervju a časopisu »Vojno delo« 1973. godine:

»Naša vojna publicistika mora da doprinosi teoriji i praksi izgradnje sistema opštenarodne odbrane, posebno oružanih snaga, da podstiče stvaralaštvo, da naša i strana dostignuća učini dostupnim ne samo oružanim snagama već i društvu u cjelini, da pomogne iznalaženju najboljih rješenja. Mislim da je to i do sada dobro činila, ali u novim uslovima mora i više i bolje.«¹²

U pismu Vojnoizdavačkom zavodu prilikom jubilarne 25-godišnjice, drug Tito naglašava da je uloga Zavoda da pored armijskog sastava mobiliše i druge građane na stvaranju dela koja će doprinositi razvoju i sprovođenju koncepcije opštenarodne odbrane, unapređenju vojnoteorijske misli, razradi ratne veštine i izgradnji jedinstvenog sistema odbrane SFRJ.¹³ Jednom drugom prilikom Tito ističe:

»Još ne možemo biti zadovoljni brojem čitalaca naše štampe u cijelini pa i vojne. Štampa se dosta sporo širi i tu moramo, takođe, stalno preduzimati organizacijske mjere da bi se ta slabost što prije prevazišla.«¹⁴

Ocenjujući »Vojnu enciklopediju«, kao posebnu vrednost, drug Tito podvlači njen kvalitet, koji se, pored ostalog, sastoji u mogućnosti korišćenja i znatno šire izvan oružanih snaga.

Svi ti stavovi na najbolji način potvrđuju Titovo zalaganje za područjvljavanje informaciono-komunikacionih procesa u našem društvu, kao deo njegovog zalaganja i za područjvljavanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

5) Analizirajući Titove misli, izjave i stavove u vezi sa vojnom publicistikom, zapaža se njegovo brižno zauzimanje za struk-

¹¹ Citirano delo, knj. II, str. 271—272 i knj. III, str. 170—171.

¹² Tito, J. B.: Vojna djela, knj. V, Beograd, VIZ 1977, str. 138.

¹³ Tito, J. B.: Kolektivu Vojnoizdavačkog zavoda, »Informator« 1978, br. 1, str. 106.

¹⁴ Tito, J. B.: Vojna djela, knj. IV, Beograd, VIZ 1961, str. 89.

turiranje informacija na stranicama vojnih knjiga, časopisa i listova. On jasno sagledava i ukazuje na mnogostranost zadataka i pitanja kojima treba da se bavi vojna publicistika, kojim čitaoci-
ma treba da služi i kakve koristi daje.

Kada se pojavila »Narodna armija« (1945. godine), Tito tom armijskom listu stavlja u zadatak da obrađuje, pored ostalog, vojno-stručna pitanja, da informiše o kulturno-političkim problemima, da doprinosi vaspitavanju i usavršavanju vojnih kadrova, a kasnije pojavom vojnih časopisa, ističe da nije više potrebno da se list bavi vojnim studijama, pošto za stručno obrazovanje vojnih kadrova postoje stručni časopisi, »...a za popularisanje i davanje minimalnog znanja, kao i za isticanje jedinica, pa čak i pojedinaca, tu je Narodna armija«. ¹⁵ U poruci »Frontu« drug Tito naglašava ulogu te publikacije u negovanju borbenih i revolucionarnih tradicija, u borbi za bratstvo i jedinstvo, i smatra da list u novim uslovima treba da daje poseban prilog »...razvijanju odbrambene kulture među radničkom, seoskom i školskom omladinom«. ¹⁶

Drugom prilikom ističe da je zadatak Vojnoizdavačkog zavoda u prvim godinama rada bio »...da starješinskom i vojničkom sastavu obezbjedi najnužniju literaturu za ideološko i vojnostručno uzdizanje, politički i vaspitni rad«. ¹⁷

Iznoseći mišljenje o ulozi i značaju »Vojne enciklopedije« drug Tito ističe da je ona postala »...ne samo pouzdan već i nezamjenljiv priručnik za sticanje novih znanja i marksističko produbljivanje opšte i vojne kulture starješina i ostalih pripadnika oružanih snaga naše zemlje«, i podvlači da je to kapitalno delo naše vojne nauke i teorije, čiji je poseban doprinos u uopštavanju teorije i prakse narodnooslobodilačkog rata. ¹⁸

6) Prilikom analiziranja Titovog shvatanja mesta, uloge i zadataka vojne publicistike i, uopšte, društvenog informisanja i komuniciranja, izdvojili bismo isticanje njenog značaja za rukovođenje i donošenje odluka, za podsticanje stvaralaštva iz oblasti odbrane u što širim krugovima, i za pronalaženje najboljih rešenja.

Na Petom kongresu KPJ Tito je visoko ocenio ulogu »Biltena« Vrhovnog štaba koji je, prema njegovim rečima, bio značajno sredstvo u rukovođenju narodnooslobodilačkom borbom. ¹⁹ Drugom prilikom naglašava: »Naročito je bila važna uloga »Biltena« u pro-

¹⁵ Isto, delo, knj. III, str. 115

¹⁶ Isto, knj. V, str. 334.

¹⁷ »Informator«, 1 1978, str. 106.

¹⁸ Tito, J. B.: Vojna djela, knj. V, Beograd, VIZ 1977, str. 337.

¹⁹ Vujošević, U.: Tito u Beogradu, Beograd, Glas 1978.

cesu stvaranja naše narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, u koordinaciji i centralizaciji rukovođenja narodnooslobodilačkom borbom». ²⁰ U intervjuu »Vojnom delu« drug Tito zahteva da vojna publicistika doprinosi iznalaženju najboljih rešenja i da podstiče stvaralaštvo, a 1965. godine kao jedan od najvažnijih zadataka naše vojne publicistike Tito vidi u potrebi da ona omogući da se »... najpozitivnija, najracionalnija i najprogresivnija rešenja brže prenose i iskorišćavaju«. U tom stvaralačkom radu, prema njemu, treba angažovati starešine iz jedinica i komandi, kako bi što više doprinele razmeni iskustava i mišljenja.

Iz mnogih Titovih misli i njegove plodne delatnosti u oblasti vojne publicistike uočava se duboko shvatanje snage pisane reči i višestranosti fenomena društvenog informisanja i komuniciranja u procesu razvoja društvene svesti, širenja informacija i znanja, u obuci i vaspitanju, rukovođenju, komandovanju i donošenju odluka i rešenja, kao i u ideološko-političkom i stručnom radu na polju kulture i u drugim oblastima.

Titovo bogato stvaralaštvo u oblasti vojne i publicistike uopšte biće naš trajni predmet izučavanja, a istovremeno i oslonac u radu svim pregaocima na tom polju, izvor i nadahnuće za dalji razvoj naše vojne publicistike.

²⁰ Tito, J. B.: Vojna djela, knj. IV, Beograd, VIZ 1961, str. 87.